

Nr 231

Av herr **Haegglom m. fl.**, om en allsidig utredning rörande jordbrukets rationalisering.

De riktlinjer, som år 1947 godkändes för den svenska jordbrukspolitiken, var delvis nya och oprövade och har sedan de praktiskt prövats blivit föremål för ändringar och jämkningar, utan att dock den år 1947 beslutade målsättningen för jordbrukspolitiken rubbats.

Den av riksdagen gjorda utformningen av producentbidragen blev snart föremål för så stark kritik, att en utredning tillsattes, som ledde till att bidragsbestämmelserna ändrades. Förköpslagen har blivit föremål för ändringsförslag i jordrationaliseringskommitténs betänkande. Hela den delen av 1947 års principprogram, som gällde prisregleringarna, har nu underkastats en genomgående granskning i jordbruksprisutredningens betänkande. Den delen av rationaliseringsprogrammet, som gäller ofullständiga jordbruks komplettering med skog, har blivit anförtrodd åt jordbruksrationaliseringskommittén att utreda. Men rationaliseringsfrågorna i övrigt har inte underkastats någon översyn, sedan de i snart sju år varit föremål för praktisk prövning, varunder förhållandena ändrats så att de ter sig avsevärt annorlunda, än de gjorde vid rationaliseringsverksamhetens igångsättande. Det synes oss därför föreligga goda skäl för riksdagen att taga initiativ till en allsidig omprövning av statsmakternas befattning med den rationaliseringsverksamhet varav det svenska jordbrukets framtida förhållanden i så hög grad är beroende.

I motiveringen för tillsättande av jordbruksprisutredningen anför departementschefen, att kritik från skilda håll riktats mot prisregleringarnas utformning och att denna kritik inte kunnat anses helt ogrundad. Samma sak torde kunna sägas om rationaliseringsverksamheten och motivera en förutsättningslös utredning.

Redan vid dess första utformning riktades kritik mot att rationaliseringsprogrammet inte också omfattade driftrationaliseringen. Särskilda utskottet vid 1947 års riksdag yttrade rörande motionerna om åtgärder till driftrationaliseringens befrämjande, att på lång sikt torde just driftrationaliseringen komma att bli den del av rationaliseringsverksamheten, som för jordbruket i sin helhet får den största betydelsen. Frågan om det statliga stödet åt denna verksamhet behandlades dock ej närmare i 1947 års riksdagsbeslut. Sedan dess har en del statsåtgärder tillkommit, som varit av betydelse för den driftekonomiska rationaliseringen, t. ex. stödet

åt den gemensamma maskinanvändningen och upprustningen av hushållningssällskapens undervisningsverksamhet. Intresset från jordbrukarnas sida har för övrigt varit mycket stort för den driftekonomiska rationaliseringen och deras ekonomiska insatser har varit betydande. Likväl kan som motivering för att även den driftekonomiska rationaliseringen tas med i en allmän utredning om rationaliseringsverksamheten anföras, att drift-rationalisering utnyttjats mycket ojämnt och minst inom det mindre jordbruket, där behovet varit störst. Det kan påvisas att den ekonomiska klyftan mellan större och mindre jordbruk på sistone vidgats, men detta har inte berott på att prisutvecklingen för det mindre jordbrukets produkter utvecklats ogynnsamt utan på skillnaden i rationaliseringsgrad.

I många enskilda fall har oavsett bruksdelarnas storlek de driftekonomiska åtgärderna inte varit planlagda på bästa och billigaste sätt, då behövlig expertis ej stått till förfogande. Redan år 1947 motionerades om hushållningssällskapens utrustning med ekonomiska konsulenter. I några fall har sedan dess hushållningssällskap på eget initiativ anställt sådana, men staten har inte bidragit till någon allmän utbyggnad av en för ekonomisk rådgivning kvalificerad kår av ekonomiska konsulenter och instruktörer.

En intressant redogörelse har i dagarna publicerats om i Vinköl i Skaraborgs län gjorda försök med att ställa expertis av olika slag till förfogande för en grupp jordbrukare. Det ekonomiska resultatet blev uppseendeväckande gott. Skaraborgs läns hushållningssällskap har beslutat tillsätta en häradsagronom för Vadsbo härad. Från danskt jordbruk är känt att den livliga husmandsorganisationen håller egna konsulenter som expertis åt medlemmarna. Ett uppslag som därför borde vara förtjänt att dryftas är bildande av sammanslutningar bland jordbrukarna för hållande av driftekonomisk expertis. I bokföringsringarna har man redan beträtt den vägen. I förhållande till det stora antalet företagare och arbetare, som är verksamma inom jordbruket, är tillgången till praktiskt och teoretiskt skolad expertis synnerligen liten. Det kunde därför vara av betydelse om intresset för bildande av jordbrukarsammanslutningar av ovan antytt slag av staten uppmuntrades. Det kunde ske i form av startbidrag, som sedan reducerades, eller i form av bidrag som möjliggjorde för de mindre jordbrukarna att vara med i sådana föreningar för anställande av driftekonomisk expertis.

Att detta uppslag här omnämnts har inte skett för att det skulle bli föremål för någon särskild rekommendation till en allsidig utredning rörande rationaliseringsverksamheten. Vi har endast velat antyda, att en sådan utredning även kunde få nya uppslag att behandla.

Behovet av att rationaliseringsverksamheten i ökad grad utrustas för

rådgivande verksamhet har även framförts från hushållningssällskapens och lantbruksstyrelsens sida. Hushållningssällskapens förbund har vid sitt årsmöte 1954 ansett sig ha anledning ifrågasätta huruvida nyttan av utdelade bidrag till den inre rationaliseringen i vissa fall hade reducerats därför att inga driftekonomiska förbättringar följt på rationaliseringsåtgärderna. Hushållningssällskapens förbund, vars kännedom om dessa frågor torde vara mycket ingående, var av den uppfattningen att åtgärderna för den inre rationaliseringen behövde kompletteras med rådgivande verksamhet. Att en sådan komplettering är behövlig ligger också i öppen dag. Gödslar man inte riktigt, blir inte skörden bättre därför att fälten blivit stenröjda, och utfodrar man felaktigt blir inte djurproduktionen mera ekonomisk, därför att djuren står i en ladugård, som förbättrats genom rationaliseringsbidrag till ekonomibyggnader.

Lantbruksstyrelsen har i sina petita till årets nionde huvudtitel varit inne på samma tankegångar som hushållningssällskapen. Lantbruksstyrelsen har, när det gällt anslagen till lantbruksnämnderna och till rationaliseringen, förordat en reduktion av de båda sakanslagen och förstärkning av avlönings- och omkostnadsanslagen. Lantbruksstyrelsen säger sig vara övertygad om att sakanslagens minskning mer än väl uppväges av nyttan av den förbättring av servicen på såväl den yttre som den inre rationaliseringens område, som styrelsen vill åstadkomma. Även i fråga om ett annat sakanslag, nämligen bidraget till anskaffning av maskiner till det mindre jordbruket, har lantbruksstyrelsen anfört, att även om det måste anses angeläget att i fortsättningen genom bidrag stimulera sådan maskinanskaffning, så måste det dock anses värdefullare för jordbruket i sin helhet, om en del av dessa bidragsmedel i stället användes för att intensifiera rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Lantbruksstyrelsen har endast gjort detta uttalande om ifrågasvarande anslag. Dess reducering täckte det behov lantbruksstyrelsen ansåg föreligga av rådgivnings- och upplysningsverksamhet. Annars kunde nog samma synpunkter läggas på en del andra bidragsposter under nionde huvudtiteln, som från början kommit till för att i ett visst läge stimulera en viss förbättringsåtgärd och som sedan slentrianmässigt bibehållits, sedan ändrat penningvärde reducerat bidragets betydelse och andra åtgärder skulle ge mera nytta för pengarna. En utredning, syftande till att göra rationaliseringsverksamheten mera tidsenlig och effektiv, behöver därför inte leda fram till statliga utgiftsökningar, utan mycket kan säkert vinnas genom en bättre disposition av till rationaliseringen nu utgående anslag.

I jordbruksprisutredningens nyligen publicerade betänkande uttalas åtskilliga önsksningar om rationaliseringsverksamheten. Dessa torde inte kunna förverkligas, utan att för denna nu gällande riktlinjer justeras. Ra-

tionaliseringsåtgärder rekommenderas exempelvis för att begränsa överproduktionen, varvid som nya linjer rekommenderas dels skapande av större jordbruk (helst över 20 ha) än som beslutades år 1947, dels direkta bidrag till plantering av skog på därför lämpade marker. Dessa isolerade yrkanden torde väl knappast bli föremål för åtgärder, utan att ha blivit inplacerade i en allmän översyn över rationaliseringsverksamhetens mål.

Vidare kan erinras om att även från andra håll framförts förslag om förändring av rationaliseringsverksamhetens både målsättning och organisation. Även frågan om rationaliseringsorganens användning av tvångsmedel vid rationaliseringens genomförande har inom jordbrukarkretsar varit föremål för livlig debatt. Möjligheten att använda tvångsmedel blir beroende av jordlagstiftningens utformning, vilken vi inte avser bör bli föremål för den av oss här föreslagna utredningens uppmärksamhet. Förefintligheten av tvångslagar utesluter dock inte att frågan om lämplig praxis för deras användning regleras genom föreskrifter till ledning för rationaliseringsorganens verksamhet.

Slutligen vill vi även erinra om justitieombudsmannens framställning till regeringen med anledning av hans inspektion av lantbruksnämndernas verksamhet. Inspektionsrapporten blottar förhållanden, som understryker behovet av översyn av själva rationaliseringsorganisationen.

Vi har med vad vi här förut anfört visat, hur från olika håll krav framställts på rationaliseringsverksamhetens reformering. Det finns tydligen en vida spridd uppfattning, att den efter år 1947 uppbyggda rationaliseringsverksamheten i fråga om varken målsättning eller organisation motsvarar det tidsläge, som nu råder, och de fordringar, som nu framställes. För rationaliseringsorganen kan arbetet inte gärna bli framgångsrikt, så länge runt omkring dem en så mångskiftande kritik hålles öppen. En allsidig omprövning av jordbrukets rationaliseringsfrågor synes oss därför av behovet påkallad.

På grund av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning om jordbrukets yttre, inre och driftekonomiska rationalisering.

Stockholm den 25 januari 1955

Einar Hægglom

Gust. Nilsson
i Göingegården

Eric Nilsson
i Svalöv

Rolf Eliasson

Sven Svensson
i Krokstorp

Märta Boman

Jöns Nilsson
i Bästekille